

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.178.11>

Data przesłania artykułu: 10.07.2022

Data akceptacji artykułu: 16.02.2023

OKSANA MYKYTYUK

Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska, Ukraina

(Lviv Polytechnic National University, Ukraine)

Фразеологізми творів Дмитра Донцова як вияв української ідентичності

Phraseologisms in Dmytro Dontsov's works as manifestations of Ukrainian identity

Abstract

D. Dontsov fills Ukrainian journalism with various idioms, some of which are established in the language system (ancient, Latin, Ukrainian, and foreign expressions, etc.), others are partially known to the reader (partly author's), and still others he creates himself, that is, they are author's. The work aims to analyze various types of phraseology in the works of D. Dontsov, which is a manifestation of his original thinking. It is proposed to consider and introduce into the Ukrainian political style those author's phraseology unknown to the recipients. The functional, informational-semantic, descriptive, discursive, contextual and observational methods were used in the article. The source base of the article is the 10-volume edition of the thinker's heritage and separate printed works. D. Dontsov's authorial phraseologisms form numerous microfields concerning the establishment of an independent state, ideology, demonstration of struggle and education of character. The study proves that Dontsov's phraseology reproduces his extraordinary linguistic thinking and create the recognizable idiostyle of a great publicist.

Keywords: phraseologism, identity, semantics, microfield, Dmytro Dontsov

Frazeologizmy w utworach Dmytra Doncowa jako wyraz ukraińskiej tożsamości

Streszczenie

W artykule przedstawiony został styl literacki D. Doncowa, którego podstawą była praktyka języka narodowego i osiągnięcia europejskie. Celem badań była analiza frazeologizmów w utwo-

rach pisarza, będących cechą jego idiosylu i bazą tożsamości narodowej. Autorskie frazeologizmy myśliciela, które nie były dotąd przedmiotem analizy, stały się propozycją dla ukraińskiego leksykonu językowo-politycznego. Podstawowymi metodami analizy były metody: funkcjonalna, informacyjno-semantyczna, opisowa, dyskursywna, kontekstowa i obserwacyjna, zaś bazą źródłową dziesięciotomowe wydanie dzieł myśliciela i inne utwory drukowane. Badanie dowodzi, że frazeologizmy tworzące idiosyl Doncowa odtwarzają myślenie językowe wybitnego publicysty.

Słowa kluczowe: frazeologizm, identyczności, semantyka, mikropole, Dmytro Doncow

Вступ

Публіцистичний стиль завжди є зрізом певної епохи, збудником до політичної діяльності та синтезом різних маркувальних елементів. У ракурсі коду національної ідентичності унікальним є мовлення великого публіциста, зnanого журналіста, мислителя Д. Донцова. Добираючи найрізноманітніші frazeologizmy, автор щонайактивніше апелює до базових цінностей, відтворює суспільну картину українського життя та пропагує державницьку позицію. Літературознавець та політолог О. Баган засвідчує: „Д. Донцов рішуче повернув українську національну ідеологію до героїчних заповітів предків, до форм релігійного мислення, світоглядного ідеалізму та ірраціоналізму” (Баган, 2013, с. 14).

Актуальність дослідження полягає в тому, що вперше для суспільного овиду подано frazeologizmy як ментальні ідентифікатори світогляду Д. Донцова, показано нову джерельну базу, завдяки якій можна відкрити особливості мовлення публіциста та оцінити його ідіостиль як взірець національної сили, виокремити лінгвокультурологічний та дискурсивний пласт його творів. Також істотним для дослідження є віднайдення перифразованих frazeologizmy та власне авторських frazeologizmy, які вже стали основою для створення збірки афоризмів та сентенцій Д. Донцова *Щастя — бути сильним*.

Frazeologizmy є об'єктом вивчення не лише художнього стилю, а й публіцистичного та офіційно-ділового, у якому вони мають не естетичне спрямування, „а часто зовсім протилежне: від пропагандного аж до агресивного” (Романюк, 2015, с. 249). Тому вивчення контексту стійких висловів у працях різного спрямування дає можливість зрозуміти суспільну свідомість та мовну картину світу.

Важливим аспектом для вивчення frazeologizmy є їхня фіксація в лексикографічних працях. Словники від ХІХ ст. фокусують увагу на тлумаченні frazeologizmy, що показує їхнє смислове наповнення в системі мови та дає можливості для увиразнення в різних текстах. Наприклад, 1860-им роком датують книгу М. Закревського *Старосвітській бандуриста*, 1864-го року видано *Українські приказки, прислів'я і таке інше* М. Номиса, де матеріал

подано за тематичним принципом та з історичним коментарем. Відмінний за способом побудови тритомний словник *Галицько-руські народні приповідки* І. Франка, надрукований в *Етнографічному збірникові* 1901–1910 рр. Словник містить тлумачення, порівняльну характеристику приповідок, паралелі зі слов'янськими мовами, латинською, німецькою, французькою, італійською та поклики на джерела. Цінними здобутками української лексикографії є *Фразеологічний словник української мови* Г. Удовиченка, т. 1–2 (Удовиченко, 1984); академічний *Фразеологічний словник української мови* у 2-х томах з тлумаченням фразеологізмів, ілюстративним матеріалом, варіантними формами, дериваційними утвореннями, найуживанішими синонімами (Білоноженко, 1993); словник А. Коваль *Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження* з поясненням біблійних текстів крізь призму українських творів (Коваль, 2001) та інші.

Зазначимо, що вивчення фразеологічного багатства знакових постатей українського простору стало набутком українського мовознавства. Фразеологізми І. Франка посіли істотне місце в праці О. Сербенської (Сербенська, 2006). Значною за кількістю поданих авторів (від Г. Сковороди до письменників часу Незалежності 1991 р.) є праця *Тисяча цитат з українського письменства*, яку упорядкував Ю. Луцький (Луцький, 2001). І. Фаріон збирила та систематизувала афоризми та сентенції Ю. Ілленка в книзі *Криниця для спраглих* (Фаріон, 2010). Початком вивчення фразеологічного мовлення Д. Донцова стала праця О. Микитюк *Щастя — бути сильним* (Микитюк, 2021). Неабияку популярність має збірка *Українська афористика*, у якій подано вислови часів Руси, козацької доби, періоду УНР та сучасної України (Коваль, Шевчук, Михальченко, 2001).

Мета роботи — проаналізувати фразеологізми творів Д. Донцова як істотну ознаку його стилю та основу української ідентичности. Вважаємо за необхідне запропонувати для світового культурно-політичного лексикону авторські фразеологізми мислителя, які не були предметом мовознавчого розгляду. Джерельною базою є 10-ти томове видання спадщини мислителя та окремі друковані твори.

Культурно-інтелектуальний підклад дослідження здійснено на основі функційного методу, відповідно до якого кожен фразеологізм як єдине ціле бере участь у зміні чи в утвердженні державницького мислення; інформаційно-сміслового методу, що віддзеркалює позицію Д. Донцова крізь його гостру публіцистику; описового методу, що вможливорює інвентаризацію, класифікацію та інтерпретацію фразеологізмів; дискурсивного методу, який потрібний для аналізу дійсності на тлі суспільних факторів; контекстуального методу, що забезпечує текстове оточення фразеологізму, та методу спостереження, завдяки якому увиразнюємо стрижневі риси фразеологізмів у Д. Донцова та пропонуємо їх для мовної практики відповідно до власного суб'єктивного досвіду.

Виклад основного матеріалу

Гострота, всепроникність, викривальність і різкість висловлювання — це визначальна характеристика мовлення Д. Донцова. Саме цей автор безкомпромісовий у своїх судженнях, тому його манера письма захоплює правдивістю та непохитною точністю.

Д. Донцов в історичну парадигму української публіцистики вносить увиразнювальні маркувальні знаки, себто фразеологізми, одні з яких установлені в системі мови (античні, латинські, українські та іншомовні крилаті вислови тощо), інші частково відомі для читача, тобто це перефразовані фразеологізми (частково авторські), ще інші варто зарахувати до авторських фразеологізмів. Подана в дослідженні класифікація фразеологізмів актуалізує політологічні та культурологічні праці мислителя й засвідчує взаємопроникнення стильових форм художнього чи розмовного стилю в публіцистичний та навпаки. Отож „фразеологізми є продуктом культурно-гносеологічної здатності етносу фіксувати як стереотипне власне антропометричне відношення до об'єктивного світу, що з часом перетворюється на прототипне в етносвідомості” (Селіванова, 2011, с. 768). У Д. Донцова кожен фразеологізм настояний на його блискучій аналітиці, тому показує історичні надбаня українського народу та стає емоційним спалахом висловлюваного, помноженим на проникливість мислення.

На основі фактичного матеріалу в мовленні Д. Донцова виокремлюємо біблійні фразеологізми, античні, латинські, крилаті вислови українського та чужоземного походження, українські прислів'я та приказки, перефразовані фразеологізми й авторські фразеологізми.

1. Біблійні фразеологізми

Біблійні фразеологізми — це зображення Божих законів, яким невідкладний час, тому цікавим є монтування таких номінативних одиниць у тканину публіцистичного тексту. Наприклад, джерелом біблійного фразеологізму *око за око* є Старий Заповіт, згодом цей біблеїзм був повторений у Новому Заповіті, у Нагірній проповіді Ісуса Христа, проте зі зміненою семантикою. Стрижневою семою фразеологізму *око за око* в Старому Заповіті було ‘справедливе покарання’, за іншою версією цей фразеологізм трактують як ‘формулу помсти’ (Коваль, 2001, с. 73). На противагу Старому Заповітові, Новий Заповіт стверджує, що християнське тлумачення фразеологізму *око за око* ще інше, бо Ісус Христос своєю смертю переміг Старий Заповіт та утвердив любов, а не мстивість і навіть не справедливе покарання. У Д. Донцова фразеологізм *око за око* набуває розуміння крізь позицію української газети *Нова рада* (березень 1917 — лютий 1919 р.), яка впроваджувала гуманітаризм через залагоджування гострих кутів, переконування противника своїми ог-

лядовими ліберальними візіями, отож не формувала ідеї про наступальну тактику для українців. Публіцист іронізує над м'якотілими людьми, „які на всі терпіння, на цілий гніт над нацією знали лише одну реакцію — безплідний жаль і сентиментальне співчуття” (Донцов, т. 3, с. 85). Мислитель дає своє бачення побудови держави та роздумує над адекватною відповіддю. Прикметно, що фразеологізм „око за око” подано в лапках, тобто йде чітка вказівка на цитування ідей Старого Заповіту.

Основою для порівняння англійського патріотизму та українського став фразеологізм *сіль землі* з Нагірної проповіді Ісуса Христа, яким позначено найвидатніших та найважливіших представників певної групи. Знання європейської історії дозволяє осмислити англійський патріотизм як „жертвенний, обов'язковий, свідомий велетенської відповідальности” (Донцов, 1936, с. 7). Д. Донцов переконаний, що чи не найістотнішою ознакою тих найкращих англійських представників (*солі землі*) є те, що вони не змішуються в чужому оточенні. Для зіставлення мислитель наводить риси характеру українських патріотів, які не вміють тримати позиції, а натомість пристосовуються навіть до підступного ворога, наприклад, можуть поцілувати руку цариці Катерині. Наша класична література доводить, що упадання біля супротивника не можна виправдати ніякою метою. Варто пригадати, як Т. Шевченко в політичній поемі-містерії *Великий льох* говорить, що „плата за любов до ката” – це непростенний гріх. Кобзар розповідає про три душі, які караються та не можуть потрапити в рай за переступ, яким є перехід з повними відрами (своєрідне бажання добра) дороги перед Б. Хмельницьким, який їхав до Москви присягати, напування водою коня Петра I, який повертався з-під Полтави, усміхання до Катерини II, тобто не існує трошки поганих учинків, особливо щодо недругів, бо первісно начебто мале зло згодом призведе (і призвело, що засвідчують політичні реалії) до поневолення народу. Саме такі в засадничій основі руйнівні дії безжально таврує Д. Донцов. Він як трибун нації викриває вади українців: непослідовність, прогинання перед сильними, примирення із безсумнівним злом, невміння обстояти свою позицію — усе це гідне осуду.

2. Античні фразеологізми

Античні фразеологізми за способом подачі інформації, за висловом О. Селіванової, „інколи закріплюють в усталеній еліптичній формулі міфі-пропозиції” (Селіванова, 2008, с. 177). Ужиті у творах Д. Донцова античні фразеологізми підпорядковані вимогам публіцистики, тобто підкріплюють політичні погляди та філософські думки мислителя. Зокрема, фразеологізм мітологічного походження *три кити* завдяки числівникові *три* вже є знаковим, оскільки сутність цього числа грецький філософ і математик Піфагор умотивовував тим, що воно виражає початок, середину та кінець. Число

три є стрижневим для українських прислів'їв, приказок (*у три дуги зігнувся; ідеш на день, бери хліба на три дні*), євангельських притч (*друг, що відрікся тричі*), грецьких мітів (*три гарнії, три грації*), української мітології (*Трибог* — верховний бог неба і світла, *Троян* — бог місяця, ночі та будівництва). Повір'я, що на *трьох китах* тримається Земля, було основою середньовічних книжок. Д. Донцов фразеологізм *три кити* бере в лапки, очевидно, він явно сумнівається, що стара Росія є основою та підпорою в геополітичній ситуації, що склалася на Близькому Сході (Донцов, т. 1, с. 157).

Фразеологізми *між Сциллою і Харибдою, троянський кінь* та численні інші набувають у творах Д. Донцова політичного підтексту.

3. Латинські фразеологізми

Уміння підкріплювати свої ідеї латинськими фразеологізмами, написаними мовою оригіналу, можна вважати козирною картою розумового вишколу Д. Донцова. Фразеологізми цієї групи стосуються боротьби, закріплення вагомих ідей, донесення крізь товщу епох державницької позиції та ствердження моральних цінностей. Аби показати потребу бути сильним, текст неодноразово насичено фразеологізмами, які утверджують велич та могутність Римської держави, зокрема, *Salus et decus populi suprema lex esto* (благо і слава народу — найвищий закон) (Донцов, т. 5, с. 300), *Roma locuta, causa fi nita* (Рим висловився — справу закрито) (Донцов, т. 3, с. 89).

Доречними для тексту є фразеологізми з утвердженням мудрости покоління: *natura horret vacuum* (природа боїться порожнечі) (Донцов, т. 2, с. 243), *mutatis mutandis* (змінивши те, що можна змінити) (Донцов, т. 5, с. 84), *Aut amat aut odit mulier, nil est tertium* (жінка або любить, або ненавидить — третього немає) (Донцов, т. 10, с. 232). Це лише незначний сегмент латинських фразеологізмів, які в публіцистиці впотужнюють сказане та налаштовують на ідею твору.

4. Крилаті вислови українського та чужоземного походження

Національне наповнення творів журналіста створюють знакові цитати українських письменників, за іншим визначенням, — крилаті вислови, або фразеологізми, які вплетені в канву тексту та часто є епіграфами до розділів. Ідейна потреба у відродженні України йде від апостола Андрія, фразеологізм якого адресує читачам Д. Донцов: *На диявола — хрест, на ворога — шабля* (Донцов, 2006, с. 24). Найцитованішими авторами в журналіста є С. Величко (*Бо єсть сирому при сухому горіти*) (Донцов, 2011, с. 13); Г. Сковорода (*Всякий повинен пізнати себе, пізнати свою породу*) (Донцов, 2011, с. 51); Т. Шевченко (*Ти люті зла не дієш без вини нікому*) (Донцов, 2011, с. 10); Леся Українка (*Нема без влади волі*) (Донцов, 2011, с. 130) та інші.

Показовими для текстів Д. Донцова є фразеологізми, які походять із твору М. де Сервантеса *Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі*. Силу волі, цілеспрямованість, непохитність, ідеалізм та вірність ідеям відтворює фразеологізм *Дон Кіхот* (Донцов, 2011, с. 38), антитезою до нього є *Санчо Панс* — відображення прагматичности та меркантильности.

5. Українські прислів'я та приказки

Українські прислів'я та приказки — це система кодів, яка зрозуміла для своїх та невідома для чужих. Ці коди розкриває етнологія, етнографія, фольклористика, літературознавство, тому їхнє походження можна пояснювати крізь призму заглиблення в різні науки. Записи легенд, перекази, вірування, фольклорні тексти, підкріплені культурно-історичними фактами, національним менталітетом, у мові українського народу стали згустками ідей, які перетворилися на прислів'я та приказки. Підтвердженням сказаного є „гіпотеза вродженості” Н. Хомського (Хомський, 2000, с. 32–39), відповідно до якої людина володіє вродженими знаннями, своєрідним біологічним спадком, який генетично зумовлений та отримує в предметному світі своєрідний запуск, прозоро переданий через фразеологізми. У Д. Донцова колоритною сторінкою фразеологічного багатства є українські прислів'я та приказки, які вмонтовані в текст та традиційно (внаслідок уже домовних знань) номінують українські реалії: *де пан швець, Січі кінець* (запорізька приказка) (Донцов, 2011, с. 16), *метання гороху об стіну* (Донцов, т. 9, с. 211), *дивитися* (на життя), *мов теля на нові ворота* (Донцов, т. 6, с. 203), *вийти з себе* (Донцов, 2011, с. 107), *ходити помежи дощ* (Донцов, 2010, с. 237), *куряча сліпота* (Донцов, т. 4, с. 133), *риба загниває від голови* (Донцов, т. 8, с. 49).

6. Перефразовані фразеологізми

Динаміку мови відображає фольклорний наратив, який поширився на формування частково авторських фразеологізмів, або перефразованих фразеологізмів. Учені виокремлюють численні трансформації в структурі перефразованого фразеологізму в політичному тексті, до якого належить поширення чи звуження фразеологічного компонента, натяк, зміна компонента, фразеологічна контамінація, перетворення (Андрейченко, 2007, с. 159). В. Ужченко вважає, що такі сталі вислови утворені прийомом „фразеологічної трансформації” (авторського оновлення) (Ужченко, 1988, с. 239).

Часто видозміна народного вислову є мінімальною та стосується додавання слів, які інформаційно не змінюють семантики вислову. Наприклад, фразеологізм *дивитися крізь рожеві окуляри* у творах Д. Донцова перефразовано в *дивиться на світ крізь рожеві скла ідилії* (Донцов, т. 6, с. 47). Значення фразеологізму в творі Д. Донцова тотожне загальнознаному: не помічати вад, недоліків у чому-, кому-небудь; ідеалізувати щось, когось. Проте зміна

слова *окуляри* на словосполуку *скла ідилії* додає іронії, яка стверджує думку про безтурботне тихе життя, наповнене щасливих моментів серед квітучої природи. Незначна трансформація в публіцистичному тексті підсилена не лише рожевою барвою, що само по собі вказує на сподівання та надії (пор: *рожевий ранок, рожевий сон* [Мацько, Сидоренко, Мацько, 2003, с. 345]), а й емоційно-експресивним словом *ідилія*, що поглиблює суть фразеологізму. Отож „внаслідок культурної інтерпретації базова ситуація отримує цілий оцінний комплекс” (Жуйкова, 2007, с. 36), який підтверджує позитивні чи негативні риси певного висловлювання.

Українське *сидіти на двох стільцях (між двома стільцями)* в Д. Донцова вербалізовано фразеологізмом *сидження між двома кріслами*. За мислителем, відсутність самостійності була спричинена не лише недостатнім розумінням національної єдності і браком свідомості, а й вадами характеру, бо „*сидження між двома кріслами вважалося за принциповість, а принциповість — за дивацтво*” (Донцов, т. 1, с. 208). Заступлення слова *стілець* на слово *крісло* не змінило фразеологізму, лише підтвердило автентичне авторське мовлення, оскільки *крісло* асоціюється з м'яким стільцем з бильцями, тобто фотелем.

7. Авторські фразеологізми

Позамовні чинники, умотивовані культурно-політичним тлом, стали базовими для продукування інформаційно містких фразеологізмів, які дають цінні знання для суспільства та водночас є ментальним віддзеркаленням часу. Фразеологізми Д. Донцова, виявлені в його творах, називаємо авторськими, або власне авторськими фразеологізмами, хоча існує думка, що такі новоутворення в певного автора варто називати неофразеологізмами, або фразеологічними неологізмами, оскільки це „остання ланка в процесі збагачення певної конструкції новими семантичними відтінками” (Романюк, 2015, с. 250).

Пізнавальним для аналізу мовної особистості Д. Донцова є простежити формування власне авторських фразеологізмів, які мають шанс стати настільною книгою політиків та індикатором української позиції. Усім власне авторським фразеологізмам притаманний високий ступінь конотації, відтак вони зазвичай переконують у слушності посилу різними засобами: метафорами, порівняннями, алюзіями, евфемізмами. Т. Князь зазначає, що „більшість фразеологізмів є образно-емотивними, тобто такими, у значенні яких надзвичайно важливою є образна основа” (Князь, 2014, с. 20). Отже, завжди є якась своєрідна „картинка”, образ, який виникає в уяві, тобто прототипна ситуація, що пов'язана з внутрішньою формою, яка нашаровується на міти, звичаї та відповідає національній специфіці. У Д. Донцова цей образ сягає

вищого ступеня абстрагування і зазвичай оголює правду в суспільно-політичній царині. Сенсонаповнення Донцових фразеологізмів щодо державницьких чинників показано через такі мікрополя:

‘Україна’: *Україна має власне призначення і власну містику* (Донцов, 2010, с. 287);

‘ідеологія’: *Ніщо так не деморалізує рух, як захитання його ідеології* (Донцов, т. 9, с. 209); *Наша національна ідеологія трошки знає, але мало хоче* (Донцов, т. 8, с. 107);

‘ідея’: *Те, що перестає існувати як ідея, зникає як дійсність* (Донцов, т. 8, с. 86);

‘ворог’: *Для мужньої психології ворог є ворог* (Донцов, 2006, с. 113); *Ніякий одвертий ворог не шкодить так ідеї, як ворог закаптурений* (Донцов, т. 4, с. 279).

Неординарними в Д. Донцова є екзистенційні фразеологізми — своєрідна світлина його думок. Мислитель наголошує, що викрити обман, або „демаскувати обман”, — основа його світогляду. Для розвінчування соціалізму, який виправдовували „московські словоблуди”, він вибирає монохромну гаму, тобто варто „назвати біле білим, а чорне чорним” (Донцов, т. 4, с. 202). В іншому тексті Д. Донцов творить шедевральний фразеологізм, щоб наголосити на потребі „розрізняти чорне від білого, отруту від цукру” (Донцов, 2010, с. 83). Публіцист має за основу Шевченкове „Борітеся — поборете”, Франкове „Лиш боротись — значить жити”. І, як вислід, Д. Донцов стверджує: *Щоб боротьбу вести, треба вірити, що вона неминуча* (Донцов, т. 6, с. 173) та *З сумними гадками ворога не звоювати* (Донцов, т. 3, с. 209). Ще одна паралель, яка примітна в цьому фразеологізмові, — це повторення ідеї П. Орлика, який вважав, що „народ завжди має протестувати проти гніту” (Українська, 2001, с. 60), тобто боротьба за тожсамість є неминучою.

Ідіоетнічні риси відтворюють суспільно значущі фразеологізми: *Факт часто випереджував формулу* (Донцов, 2011, с. 50); *Природа не зносить пороженчі* (Донцов, 2006, с. 208).

Д. Донцов своїм фразеологічним мисленням унапрямує генетичний код українськості в русло творення сильної провідної верстви, вмотивовує необхідність доброго керівництва чи командування, супроводжує неперервні героїчні віхи історії: *Моторами історії, які здвигають і валять народи, — є одиниці, за якими тягнеться маса* (Донцов, 2002, с. 9); *Правду несе з собою, звичайно, якась одна спочатку невелика громада* (Донцов, т. 9, с. 261).

Самовистачальними є фразеологізми публіциста, що поєднують характер та історію, характер та патріотизм, характер та ментальність тощо: *Вирішальним чинником в історії є не знання, а характер, не програма, а особистість, не так «що», як «хто» і «як»* (Донцов, т. 7, с. 251); *Без характеру мертвий є всякий патріотизм* (Донцов, т. 4, с. 40).

Висновки

Публіцистика реконструює суспільне й історичне тло будь-якої епохи через мовлення відомих особистостей, чільне місце серед яких належить Д. Донцову. Твори мислителя — це взірць інтелектуалізму, підсиленого народномовною стихією, яка є підґрунтям для творення фразеологізмів-маркерів його стилю.

Джерельна база дозволила відстежити культурно-національну специфіку фразеологізмів мислителя та виявити їхні семантично різні типи. Фразеологізми біблійного походження, античні, латинські, крилаті вислови українського походження та переклади влучних висловів із західноєвропейських мов, народне мовлення (прислів'я, приказки, вислови жартівливого характеру) — уся ця фразеологічна палітра сповна розгорнута в працях Д. Донцова та є невичерпною скарбницею поповнення лексичного складу сучасної української мови.

Власне авторські фразеологізми Д. Донцова в публіцистичному тексті формують численні мікрополя, що стосуються утвердження самостійної держави, ідеології, ідеї, показу боротьби, засад творення провідної верстви, усвідомлення суті ворога та виховання характеру.

Фразеологізми великого публіциста показують його неординарне багате мовомислення та творять впізнаваний ідіостиль.

Бібліографія

- Андрейченко, О. І. (2007). Лексична заміна компонентів фразеологічних одиниць у жанрі політичної дискусії. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія „Філологія”*, 20 (59), № 6, с. 158–163. Електронний ресурс: http://sn-philol.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/12/andreychenko_24.pdf [Andreychenko, O. I. (2007). Leksychna zamina komponentiv frazeolohichnykh odynyt's' u zhanri dyskusiyi. *Ucheni zapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu im. V. I. Vernads'koho. Seriya „Filolohiya”*, 20 (59), № 6, s. 158–163. Elektronnyy resurs: http://sn-philol.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/12/andreychenko_24.pdf].
- Баган, О. (2013). Стратегія для України: через героїчну націософію до наступальної геополітики. В: Д. Донцов. *Вибрані твори: в 10 т.* (т. 5, с. 5–16). Дрогобич: Відродження [Bahán, O. (2013). Stratehiya dlya Ukrayiny: cherez heroyichnu natsiosofiyu do nastupa'l'noyi heopolityky. V: D. Dontsov. *Vybrani tvory: v 10 t.* (t. 5, s. 5–16). Drohobych: Vidrodzhennya].
- Білоноженко, В. М. (1993). *Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн.* (кн. 1–2). Київ: Наукова думка [Bilozhenko, V. M. (1993). *Frazeolohichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: u 2-kh kn.* (kn. 1–2). Kyiv: Naukova dumka].
- Донцов, Д. (2002). *Єдине, що є на потребу*. Київ: Діюкор [Dontsov, D. (2002). *Yedynе, shcho ye na potrebu*. Kyiv: Diokor].
- Донцов, Д. (2006). *Націоналізм*. Вінниця: ДП „ДКФ” [Dontsov, D. (2006). *Natsionalizm*. Vinnytsya: DP „DKF”].

- Донцов, Д. (2010). *Хрестом і мечем*. Тернопіль: Рада [Dontsov, D. (2010). *Khrestom i mechem*. Ternopil': Rada].
- Донцов, Д. (2011). *Дух нашої давнини*. Львів – Київ: Накладом Юрія Криворучка [Dontsov, D. (2011). *Dukh nashoyi davnyuny*. L'viv – Kyiv: Nakladom Yuriya Kryvoruchka].
- Донцов, Д. (2011–2016). *Вибрані твори: у 10 т.* (т. 1–10). Дрогобич: Відродження [Dontsov, D. (2011–2016). *Vybrani tvory: u 10 t.* (t. 1–10). Drohobych: Vidrodzhennya].
- Донцов, Д. (1936). *Патріотизм*. Львів: Квартальник Вістника [Dontsov, D. (1936). *Patriotyzm*. L'viv: Kvartal'nyk Vistnyka].
- Жуйкова, М. В. (2007). *Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов*. Луцьк: Вежа [Zhuikova, M. V. (2007). *Dynamichni protsesy u frazeolohichniy systemi skhidnoslov'yans'kykh mov*. Luts'k: Vezha].
- Князь, Т. М. (2014). *Фразеологізми української мови на позначення заможності: структурно-семантичний, ідеографічний, лінгвокультурологічний аспекти*. Харків: Точка [Knyaz', T. M. (2014). *Frazeolohizmy ukrayins'koyi movy na poznachennya zamozhnosti: strukturno-semantychnuu, ideohrafichnyu, linhvokul'turolohichnyu aspekty*. Kharkiv: Tochka].
- Коваль, А. П. (2001). *Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження*. Київ: Либідь [Koval', A. P. (2001). *Spochatku bulo slovo: Krylati vyslovy bibliynoho pokhodzhennya*. Kyiv: Lybid'].
- Коваль, Р., Шевчук, В., Михальченко, М. (ред.). (2001). *Українська афористика*. Київ: Прогрес [Koval', R., Shevchuk, V., Mykhal'chenko, M. (red.). (2001). *Ukrayins'ka aforystyka*. Kyiv: Prosvita].
- Луцький, Ю. (ред.). (2001). *Тисяча цитат з українського письменства. Збірник*. Київ: Смолоскип [Luts'kyu, Yu. (red.). *Tysyacha tsytat z ukrayins'koho pys'menstva*. Zbirnyk. Kyiv: Smoloskyp].
- Мацько, Л., Сидоренко, О., Мацько, Л. (2003). *Стилістика української мови: Підручник*. Київ: Вища школа [Mats'ko, L., Sydorenko, O., Mats'ko, L. (2003). *Stylistyka ukrayins'koyi movy: Pidruchnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola].
- Микитюк, О. (2021). *Щастя — бути сильним. Афоризми та сентенції Дмитра Донцова*. Львів: Видавництво Львівської політехніки [Mykytyuk, O. (2021). *Shchastia — buty syl'nym. Aforyzmy ta sententsiyi Dmytra Dontsova*. L'viv: Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniky].
- Романюк, С. (2015). Фразеологізми та нефразеологізми в українському політичному дискурсі. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 3, с. 249–257 [Romanyuk, S. (2015). *Frazeolohizmy ta nefrazeolohizmy v ukrayins'komu politychnomu dyskursi*. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 3, s. 249–257].
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми*. Підручник. Полтава: Довкілля-К. Електронний ресурс: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001595 [Selivanova, O. O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napryamy i problemy*. *Pidruchnyk*. Poltava: Dovkillya-K. Elektronnyy resurs: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001595].
- Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К [Selivanova, O. O. (2011). *Linhvistychna entsyklopediya*. Poltava: Dovkillya-K].
- Сербенська, О. (2006). *Мовний світ Івана Франка: статті, роздуми, матеріали*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка [Serbens'ka, O. (2006). *Movnyy svit Ivana Franka: statti, rozdumy, materialy*. L'viv: Vydavnychy tsestr LNU imeni Ivana Franka].

- Удовиченко, Г. М. (1984). *Фразеологічний словник української мови*, т. 1–2. Київ: Вища школа [Udovychenko, H. M. (1984). *Frazeolohichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy*, t. 1–2. Kyuyiv: Vyshcha shkola].
- Ужченко, В. Д. (1988). *Народження і життя фразеологізму*. Київ: Радянська школа [Uzhchenko, V. D. (1988). *Narodzhennya i zhyttya frazeolohizmu*. Kyuyiv: Radyans'ka shkola].
- Фаріон, І. (ред.). (2010). *Афоризми та сентенції Юрія Ілленка. Криниця для спраглих*. Івано-Франківськ: Місто НВ [Farion, I. (red.). (2010). *Aforyzmy ta sententsiyi Yuriya Ilyenka. Krynitsya dlya sprahlykh*. Ivano-Frankivs'k: Misto NV].
- Хомський, Н. (2000). *Роздуми про мову*. Львів: Ініціатива [Khoms'kyu, N. (2000). *Rozdumy pro movu*. Lviv: Initsiatyva].